

İLKÖĞRETİM İKİNCİ KADEME ÖĞRENCİLERİNİN ÖFKE VE SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN AZALTILMASI*

THE REDUCTION LEVEL OF AGGRESSION AND ANGER OF THE MIDDLE SCHOOL STUDENTS

Filiz GÜLTEKİN**

ÖZET: Bu çalışmada, ilköğretim ikinci kademe (6, 7, 8. sınıf) öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeylerini azaltmak amacıyla hazırlanan Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programı (SÖAP)'nın etkililiğini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırmaya 27 öğrenci katılmış, deney grubuna SÖAP, plasebo grubuna mesleki rehberlik etkinlikleri uygulanmıştır. Kontrol grubuna herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak Saldırganlık Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri kullanılmıştır. Deney grubunun ön test-son test-izleme testi puan dağılımlarının karşılaştırılması Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi; gruplarının son test-izleme testi puanlarının karşılaştırılması için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Araştırma sonucunda SÖAP'a katılan öğrencilerin saldırganlık ve sürekli öfke düzeylerinde düşüş olmadığı, öfke kontrolü puanlarında artış olduğu, bunun beş aylık izleme döneminde devam ettiği görülmüştür. Deney, kontrol ve plasebo gruplarının son test ve izleme testi puanları arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Araştırma bulguları, konu ile ilgili daha önce yapılmış araştırma bulguları ile birlikte tartışılıp yorumlanmış ve öneriler sunulmuştur.

Anahtar sözcükler: saldırganlık, öfke, öfke kontrolü, ilköğretim ikinci kademe öğrencileri

ABSTRACT: The purpose of this study is to, determine the effectiveness of the SOAP. To determine the effectiveness of SOAP. SOAP was applied to the experiment group, occupational guidance activities were applied to placebo group. In this study, the Aggression Scale, Trait Anger and Anger Control subscales of Trait Anger Expression Inventory were used. The comparison of pretest-posttest-fallow up test scores of experiment group was made through Wilcoxon Signed Rank Test. Also the comparison of posttest-fallow up test scores of groups was made through the Kruskal-Wallis test. As a result of the study, the fall on level of aggression and trait anger of the experiment group's students was not significant, the rise on anger control scores of experiment group's students was significant and this case kept going in five monthly fallow up period. There was not a significant difference between posttest-fallow up test scores of the experiment, control and placebo groups.

Keywords: aggression, anger, anger control, middle school students

1. GİRİŞ

Tüm toplumlar, daha uygar bireyler yetiştirme böylece daha medeni bir toplum olma yolunda çaba sarf etmektedirler. Şiddetten arınmış, siyasal bakımdan iyi düzenlenmiş toplum (Keane, 1998) olarak tanımlanan medeni toplum olma yolunda ilerleyen insanoğlu, ne yazık ki şiddet ve saldırganlığın etkilerinden kurtulamamaktadır. Bireyler saldırgan ya da mağdur olarak, şiddet olaylarının bir parçası olmakta veya doğrudan ya da dolaylı, şiddet olaylarına tanık olarak şiddetin etkisine maruz kalmaktadırlar. Çevrelerindeki bireylerin şiddet içeren davranışları, toplumsal şiddet olayları, vandalizm, gazete, dergi ve televizyon haberleri, bireylerin şiddet ve saldırganlıktan uzak bir yaşamı düşlemelerine imkân bırakmamaktadır. Hogo ve Vaughan (2006)'a göre bu durum bireyleri, kendilerini korumak için özel tedbirler almak zorunda bırakmaktadır. Ayrıca şiddet olaylarının günlük yaşamda daha fazla yer alması, kanıksanmasına da neden olmaktadır (Çabuk Kaya, 2006).

Saldırganlığa ilişkin birçok farklı tanımlama bulunmaktadır. Kimileri saldırganlığı itme, vurma gibi fiziksel özellikler ile açıklarken, kimileri tehditkâr konuşma, sözlü aşağılama gibi özellikleri de bu kavrama eklemektedir (Hogo & Vaughan, 2006). Saldırganlığı, başka kişilere ya da nesnelere yönelik zararlı, yok edici bir davranış biçimi (Köknel, 1994) olarak ele alanlar olduğu gibi bir başka insanı kontrol çabası (Lawson, 2005) da saldırganlık olarak kabul edenler bulunmaktadır.

* Bu çalışma danışmanlığını Prof. Dr. Nilüfer Voltan Acar'ın yaptığı "Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programının İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Saldırganlık ve Öfke Düzeyleri Üzerindeki Etkisi" başlıklı doktora tezinin bir bölümüdür.

** Dr., Uludağ Üniversitesi, gultekinfiliz@uludag.edu.tr

Tanımların ortak noktaları ele alındığında, saldırganlık için bir başkasına fiziksel, duygusal, sözel zarar vermeye yönelik yıkıcı davranış biçimi denilebilir.

Düşmanlık, rahatsızlık ve öfke, saldırganlığın yaygın ifade edilmiş biçimleridir (Fassino, Daga, Piero, Leombruni & Rovera, 2001). Çoğunlukla öfke ile birlikte görülmesine karşın, saldırgan davranışlar için öfke şart değildir. Bununla birlikte öfke, özellikle de kışkırtıcıların yoğun olduğu durumlarda saldırgan davranışlar için önemli bir harekete geçirici ve kişinin kendisini kontrol etmesini engelleyen bir duygudur (Taylor, Novaco, Gillmer & Thorne, 2002). Öfkeye ilişkin yapılan tanımlamalardan (Aydın, 2005; Geçtan, 1997; Kısaç, 1997; Köknel, 1994; Navaro, 1999; Yılmaz, 2004) yola çıkarak öfkeye, engellenme ve bireyin kendini tehdit altında hissettiği durumlarda kendini koruma ya da isteklerini yerine getirmeye yönelik tepkilere neden olan bir duygu denilebilir.

Saldırganlık ya da öfke sadece yetişkinlere özgü bir davranış değildir, çocuklar ve ergenler arasında da sıklıkla görülmektedir (McWhirter, McWhirter, McWhirter & McWhirter, 2004). Çocuk ve ergenler arasındaki saldırganlık ve şiddet, Tayland (Ruangkanchanasetr, Plitponkarmpim, Hetrakul & Kongsakon, 2005), Amerika (Center for Disease Control and Prevention, 2005; Centers for Disease Control and Prevention, 2007; Eaton, Kann, Kinchen, Ross, Hawkins, Harris et al., 2006; United State Department of Health and Human Services, 2005), İsrail (Soen, 2002) vb. gibi birçok ülke için önemli bir sorundur. Son birkaç yıldır OECD ülkelerinde okullarda şiddet üzerine çalışmalarda artış görülmektedir ve Norveç, İrlanda, Hollanda, Kanada gibi ülkelerde okullarda şiddetle baş etmek için girişimler başlatılmıştır (Moore, Jones & Broadbent, 2008). Çocuk ve ergenlerdeki saldırganlık, ülkemizde de son yıllarda önemli bir sorun olarak kabul edilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006). Okullardaki şiddet olaylarına her geçen gün daha sık rastlanmaktadır. Sadece 2006 yılı mart ayında, birçok ilde lise ve ilköğretim okullarında bıçaklama, yaralama, kavga, öğretmene saldırı ve yaralama gibi birçok olay meydana gelmiştir (Demokrat Parti, 2006). Milli Eğitim Bakanlığı (2006) tarafından 2006 yılında Mayıs ayı sonunda yapılan basın taraması sonuçlarına göre, son beş ayda okullarda meydana gelen fiziksel olaylarda 14 öğrenci öldürülmüş, 104 öğrenci ve üç öğretmen yaralanmıştır. Adana, Ankara, Diyarbakır, İstanbul, Karaman, Sivas gibi şehirlerde yapılan çalışmalar da okullardaki şiddet ve saldırganlığın endişe verici boyutlarda olduğunu göstermektedir. Okullardaki şiddet ve saldırganlık olaylarının araştırılması ve gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla TBMM Araştırma Komisyonu (2007) tarafından 60 ilde 130'u resmi, 131'i özel 261 okulda, 26009 öğrenci ile bir çalışma yapılmıştır. Çalışma sonucunda, öğrencilerin %18,9'u son üç ayda, %14,4'ü son bir ayda şiddetle karşılaştıklarını, %29,3'ü son üç ayda, %25'i son bir ayda şiddet uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Bu çalışmaya göre öğrencilerin yaşları ve okul başarıları azaldıkça şiddete başvurma davranışları artmaktadır.

Öfke ve saldırganlığın kontrol edilmesinde ilaç tedavisi, grupla psikolojik danışma, akılcı duygusal terapi gibi birçok yöntemle başvurulmakla birlikte, çoğunlukla kaygı eğitiminden uyarlanan ve bilişsel davranışçı ilkeler üzerine temellendirilen bütüncül bir yaklaşım kullanılmaktadır. Yapılan çalışmalar, özellikle öfke kontrolü tekniklerinin öğretildiği bilişsel davranışçı yaklaşım temelli programlar, farklı özellikteki bireylerde de etkili sonuçlara ulaşmakta, (Howells & Day, 2003). çeşitli davranış bozuklukları, disiplin ya da öfke kontrolü sorunları olan çocuk ve ergenlerle yapılan çalışmaların bulguları da (Akgül, 2000; Duran, 2004; Dykeman, 2000; Kellner & Bry, 1999; McCraty, Atkinson, Tomasino, Geolitz & Mayrowitz, 1999; McWhirter, 1999; Sukhodolsky, Solomon & Perine, 2000; Şahin, 2004) bu görüşü desteklemektedir.

Saldırganlık, toplumsal düzeni bozmak açısından önemli bir kavramdır ve çocukluk, ilk ergenlik dönemi, bu tür istenmeyen davranışların ortadan kaldırılmasında ya da istenen davranışların kazandırılmasında çok önemlidir. Saldırgan davranış ilk başta birçok faktör tarafından uyarılsa da, zaman içinde çocuğun bilişsel gelişiminin tamamlanmasıyla, sabit ve kararlı bir hal almaktadır (Kellner & Bry, 1999; Şahin, 2004). Erken yaşlarda başlayan ve devam eden saldırgan davranışlar, sonrasında suç olarak nitelendirilen davranışlara dönüşebilmektedir (Englander, 2003). O'Donnell, Stueve, Myint-U, Duran, Agronick ve Wilson-Simmons (2006) tarafından yapılan boylamsal bir çalışmada ilköğretim ikinci kademe dönemlerindeki saldırgan davranışlar ile genç yetişkinlikte partnerlerinden/eşlerinden fiziksel şiddet görme ya da eşlerine fiziksel şiddet uygulama arasında ilişki olduğu, ilköğretim ikinci kademe dönemindeki saldırgan davranışların bunun için önemli bir risk faktörü olduğu belirlenmiştir. Saldırgan davranışlar açısından ilköğretim ikinci kademe önemli bir

dönemdir. Youth Risk Behavior Survey (YRBS), sonuçlarına göre ilköğretim ikinci kademe yıllarında, akrana yönelik saldırgan davranışlardaki artış en üst düzeyde iken, 9 ila 12 sınıf düzeyinde azalma gerçekleşmektedir (Centers for Disease Control and Prevention, 2003). Çalışmalar sınıfta yaşanan saldırganlık olaylarının öğrencilerin saldırganlıklarını artırdığını göstermektedir (McWhirter et al.,2004). Başka bir ifadeyle bireyin içinde bulunduğu çevrede ya da grupta saldırganlığın olması, bireyin de daha saldırgan davranmasına neden olabilmektedir. Bir grup içindeki saldırgan davranışlar bulaşıcı hastalık gibi yayılabilmektedir.

Öfke duygusunun yoğun, baş etme becerilerinin sınırlı olduğu ergenlik döneminde, bu durum zamanla uyumsuzluğa, saldırganlığa, şiddete dönüşebilmektedir (Yılmaz, 2004). Öfke ve saldırganlığın, suç ve antisosyal davranışlara dönüşebilmesinin yanı sıra bireyin uyumunu bozan etkisini ortadan kaldırmak, öfkesini ve saldırganlığını uygun şekilde ifade etmesini sağlamak için de müdahalede bulunmak gerekmektedir. Ergenlerin bu tür müdahale programları yolu ile edineceği uyum becerileri, ilerleyen yıllarda yaşamının pek çok alanındaki ilişkilerinde daha üst düzeyde doyum sağlamasına da bir temel olabilir. İlk ergenlik döneminde bu tür becerilerin kazandırılması, sonrasında suçluluğa kadar varabilecek birçok olumsuz durumun ortaya çıkmasını engelleyebilir.

Öfke kontrolünü sağlayamayan ergenler sadece kendileri için değil toplum için de risk unsurdur. Her geçen gün artan, öğrencilerin birbirlerine ya da okuldaki yetişkinlere uyguladıkları şiddet, yaralama ve cinayet olayları, bu konuya ilişkin önlemlerin en kısa zamanda alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Öfke ve saldırganlık kontrolüne yönelik programlar, sadece saldırgan davranışların azaltılmasına değil; iletişim, çatışma çözme, empati gibi becerilerdeki eksikliklerden kaynaklanan diğer davranış problemlerinin ortadan kalkmasına da yardımcı olabilir. Bu çalışma ergenlere öfke ve saldırgan davranışlar yerine daha işlevsel beceri ve davranışların kazandırılması, ergenlerin ortaya çıkabilecek olumsuz sonuçlardan korunması, öfke ve saldırganlığın ortaya çıkarabileceği bireysel ve toplumsal sorunların engellenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu amaçla çalışmada, SÖAP'nın 6,7 ve 8. sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve öfke düzeylerini azaltmada etkililiği incelenmiştir.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmaya Katılan Bireyler

Araştırma, 2006-2007 öğretim yılı bahar döneminde Ankara-Keçiören'de bir ilköğretim okulunda yapılmıştır. Deney, kontrol ve plasebo gruplarına seçilecek öğrencileri belirlemek için ikinci kademedeki 668 öğrenciye veri toplama araçları uygulanmıştır. Saldırganlık Ölçeği puan ortalamasının ($\bar{x}=19,55$, $ss=3,64$) bir standart sapma üstünde puan alan öğrencilerden çalışmaya katılmayı kabul eden en yüksek puanlı 39 öğrenci çalışmaya dahil edilmiş, çalışma 27 öğrenci ile tamamlanmıştır. Öğrenciler puanlarına uygun biçimde gruplara yerleştirilmiş, daha sona kura yolu ile deney, kontrol ve plasebo grupları belirlenmiştir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Çalışmada öğrencilerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Gültekin (2008) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği (SÖ), sürekli öfke ve öfke kontrolü düzeylerini belirlemek için ise Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanan Durumluk-Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin, Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri kullanılmıştır.

2.2.1. Saldırganlık Ölçeği (SÖ)

Saldırganlık Ölçeği, ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırganlık düzeylerini belirlemek amacıyla hazırlanmış, 15 maddelik bir ölçektir. Bu ölçek, likert tipi üçlü derecelendirmeyi içeren ve toplam puan veren bir ölçektir. 15-45 arasında puan veren ölçekten alınan yüksek puan, saldırganlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Saldırganlık Ölçeği'nin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulmuştur, yapı geçerliği için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Saldırganlık Ölçeği verileri ile yapılan faktör analizi sonucunda; öz değeri 1'den büyük iki faktör saptanmıştır. Birinci faktör tek başına varyansın %30,44'ünü, iki faktör toplam varyansın %39,14'ünü açıkladığı görülmüştür. Maddelerle ilgili olarak tanımlanan iki faktörün ortak

varyanslarının (communalities) 0,25 ile 0,66 arasında değiştiği gözlenmiştir. Maddelerin birinci faktördeki yük değerleri 0,43 ile 0,64 arasında değişmektedir. Saldırganlık Ölçeği'nin yapı geçerliği için doğrulayıcı faktör analizi (DFA) uygulanmıştır. Saldırganlık Ölçeği'nin yapı geçerliği kapsamında yapılan DFA için ölçekteki maddelerin tek boyutlu bir yapının bileşenleri olduğunu belirten bir model oluşturularak analiz edilmiştir. Uyum iyiliği indeksleri test edilen model için model-veri uyumunun sağlandığı (ki-kare=346,68 sd=87, $p<0,01$, GFI=0,95, AGFI=0,96, CFI=0,97, S-RMR=0,03 ve RMSEA=0,04) kabul edilmiştir.

Saldırganlık Ölçeği'nin güvenilirliği alfa iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test yöntemi ile test edilmiştir. Ölçeğin 1233 veri üzerinden elde edilen alfa iç tutarlılık katsayısı 0,82 olarak bulunmuştur. Ölçeğin test-tekrar test yöntemi ile güvenilirliği için 75 kişiye ölçek üç hafta arayla uygulanmış ve Pearson Korelasyon Katsayısı 0,64 olarak bulunmuştur.

2.2.2. Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği

1980-1983 yılları arasında Spielberger ve arkadaşları tarafından geliştirilmeye başlanan ölçek, Özer (1994) tarafından Türkçe'ye uyarlanmıştır. Ölçek, toplam 44 maddeden ve Durumluk Öfke Alt Ölçeği, Sürekli Öfke Alt Ölçeği, Öfke İfade Tarzı Alt Ölçeği olmak üzere üç alt ölçekten oluşmaktadır. Öfke İfadesi Alt Ölçeği'nin, İçe Yönelik Öfke, Dışa Yönelik Öfke ve Öfke Kontrolü alt bölümleri vardır (Özer, 1994). Ölçek, kişilerin kendilerini genel olarak nasıl hissettiklerine dayalı olarak cevaplamalarını gerektirecek şekilde düzenlenmiştir (Savaşır & Şahin, 1997). Ölçekteki maddelerin tümü düzdür ve likert tipi dördümlü derecelendirmeye göre cevaplandırılmaktadır (Kısaç, 1997). Sürekli öfke, içe yönelik öfke ve dışa yönelik öfke puanlarının düşük, öfke kontrolü puanlarının yüksek olması olumlu olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin tümüne ilişkin bir toplam puan hesaplanmamaktadır. Özer (1994), Bilge (1996) ve Yılmaz (2004) tarafından ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmaları yapılmış ve ölçeğin kabul edilebilir geçerlilik ve güvenilirlik değerlerine sahip olduğu belirtilmiştir.

Ölçeğin ilköğretim ikinci kademe öğrencileri için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olup olmadığını belirlemek amacıyla, ölçek Gültekin (2008) tarafından, Ankara'nın merkez ilçeleri olan Altındağ, Çankaya, Etimesgut, Keçiören, Mamak, Sincan ve Yenimahalle ilçelerindeki 10 okulda, toplam 1226 öğrenciye uygulanmıştır. Geçerli 1122 veri üzerinde ölçeğin yapı geçerliği kapsamında, orijinal form için geçerli olan faktör yapılarının doğrulanması için DFA (Doğrulayıcı Faktör Analizi) uygulanmıştır. DFA analizi için hazırlanan modelde ölçeğin orijinal formunda olduğu gibi dört faktörlü bir yapısal model kurulmuştur. Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Ölçeği için yapılan DFA analizi sonucunda, test edilen modelin uyum iyiliği indeksleri (ki-kare=1761,63 $p<0,01$, GFI=0,92, AGFI=0,90, CFI=0,96, S-RMR=0,05 ve RMSEA=0,04) model-veri uyumunun sağlandığını göstermektedir. Sürekli Öfke Alt Ölçeği'nin iç tutarlılığı için Cronbach Alfa katsayısı 0,81, Öfke Kontrolü Alt Ölçeği için 0,81 olarak hesaplanmıştır.

2.3. Araştırma Deseni

Araştırmada, ön test-son test, kontrol gruplu deneysel desen kullanılmıştır. Araştırma deseni Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1: Araştırmanın Deney Deseni

Gruplar	Ön test	İşlem (8 hafta)	Son test	İzleme testi (5 ay)
Deney	O	SOAP	O	O
Kontrol	O	-	O	O
Plasebo	O	X	O	O

2.4. Uygulama Süreci

2.4.1. Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programı

Bu çalışmada kullanılan SÖAP öğrenme modelinde, öfke ve saldırganlığın bilişsel öğelerini fark etmeye, bunları kontrol etmeye ve yeni davranışlar kazandırmaya yönelik, bilişsel davranışçı yaklaşımın yöntemlerini içeren, altı, yedi, sekiz ve dokuzuncu sınıf öğrencilerine yönelik bir programdır. Herman ve McWhirter (2001) tarafından geliştirilen ve orijinali SCARE olarak

adlandırılan bu program, 16 oturumluktur ve haftada 45–60 dakikalık iki oturum şeklinde uygulanmaktadır. Program, genç insanların içgüdülerini, saldırgan duygularını nasıl kontrol edeceklerini öğretmeye yardımcı olmak, kıskırtıcı durumlarda en iyi tepkiye karar vermelerini teşvik etmek ve şiddet davranışlarına alternatif davranışlar geliştirmelerini sağlamak amacıyla düzenlenmiştir (Herrmann & McWhirter, 2003).

Öfke ve saldırganlık düzeyleri yüksek öğrenciler için planlanan SÖAP'ın etkililiğini belirlemek amacıyla yapılan çalışmalar, programın özellikle ilköğretim ikinci kademe öğrencileri üzerinde etkili olduğunu (Herrmann, 1999), daha alt yaş gruplarında anlamlı bir etkiye neden olmadığını (Tarazon, 2003) ortaya koymaktadır. Program, psikolojik danışmanlar dışında gönüllü yaşlı kişiler tarafından uygulandığında da ergenlerin saldırganlık düzeylerinde azalma sağladığı (Sipsass-Herrmann, 2000), beş oturumluk kısaltılmış şeklinin (booster) de daha önce bu eğitimi alan öğrencilerin öfke düzeylerindeki azalmada kalıcılık etkisi sağladığı (Bundy, 2004) saptanmıştır.

2.4.2. Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programı'nın Türk Kültürüne Uyarlanması ve Pilot Uygulaması

Program, Türk kültürüne uyarlanması için öncelikle Türkçe'ye çevrilmiştir. Çeviri sırasında çalışmada yer alan gazete haberlerinin yerine, Türk gazetelerindeki benzer nitelikte yakın tarihli haberler kullanılmıştır. Ayrıca programda yer alan örneklerdeki ifadeler öğrencilerin daha kolay anlayabilecekleri, yaşamlarında daha fazla yeri olan kavram, ifade ve örneklerle değiştirilmiştir. Çeviri, Türkçe ve İngilizce dillerini yeterli düzeyde bilen bir psikolojik danışman tarafından kontrol edilmiştir. Öneriler doğrultusunda yeniden gözden geçirilen ve gerekli düzenlemeler yapılan programın pilot uygulaması yapılmıştır (Gültekin & Voltan Acar, 2006).

Uyarlama çalışmaları kapsamında, Ankara-Altındağ'da bir ilköğretim okulunda pilot uygulama yapılmıştır. Pilot uygulama ile programın uygulanabilirliği sınanmış ve aksayan yönleri düzeltilmiştir. Pilot uygulama sırasında oturum süreleri, oturumların sonundaki ek uygulamalar, okuma çalışmaları ve bağımsız uygulamaların kullanımı, değerlendirme ve özetleme yapma gibi durumların nasıl düzenleneceği belirlenmiştir. Pilot uygulama sonucunda programın büyük ölçüde uygulanabilir olduğu görülmüştür.

2.4.3. Saldırganlık ve Öfkeyi Azaltma Programı'nın Etkililiğini Belirleme Çalışması

Araştırma, 2006-2007 öğretim yılı bahar döneminde yapılmıştır. Deney, kontrol ve plasebo gruplarına seçilen öğrencilere kendileri ile ne tür bir çalışma yapılacağına dair bilgi verilmiştir. Çalışmada deney grubuna SÖAP uygulanmıştır. Araştırmada deney ve kontrol grupları arasında ortaya çıkabilecek "ilgilenme" etkisini kontrol edebilmek amacıyla ikinci bir kontrol grubu olarak plasebo grubu oluşturulmuştur. Plasebo grubuna, ağırlıklı olarak Kuzgun (1998)'dan alınan ilgileri, yetenekleri, meslekleri tanımaya yönelik etkinliklerinden oluşan toplam 16 oturumluk bir program uygulanmıştır. Kontrol grubuna herhangi bir uygulama yapılmamıştır. Deney, plasebo ve kontrol gruplarını oluşturmak amacıyla kullanılan Saldırganlık Ölçeği puanlarının yanı sıra uygulanan Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği puanları ön test puanları olarak değerlendirilmiştir. Oturumlar sonunda son test, son testten beş ay sonra ise izleme testi uygulanmıştır.

2.5. Verilerin Analizi

Araştırmada veri analizi SPSS 11.5 paket programı ile yapılmıştır. Deney, grubunun ön test-son test-izleme testi puanlarının karşılaştırılmasında ilişkili iki ölçüm setine ait puanlar arasındaki farkın anlamlılığını test etmek için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi, grupların ön test, son test ve izleme testi puanlarının karşılaştırılması için birbirinden bağımsız iki ya da daha fazla grubun bağımlı bir değişkene ilişkin ölçümlerinin karşılaştırılarak bu dağılımlar arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek amacı ile yapılan Kruskal-Wallis H testi (Ural & Kılıç, 2005) kullanılmıştır. Çalışmada hata payı 0,05 olarak belirlenmiştir.

3. BULGULAR

Deney işlemin başlangıcında grupların saldırganlık, sürekli öfke ve öfke kontrolü puan dağılımları arasında anlamlı bir fark bulunup bulunmadığını test etmek için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Saldırganlık Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri'nin gruplar, grup sayıları, sıra ortalamaları ve Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Deney, Kontrol ve Plasebo Gruplarının Ölçeklere İlişkin Ön Test Grup Sayıları, Sıra Ortalamaları ve Ön Test Puan Dağılımlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

	Gruplar	n	Sıra Ortalamaları	χ^2	sd	p
Saldırganlık Ölçeği Ön Test	Deney	7	14,79	0,423	2	0,809
	Kontrol	11	14,64			
	Plasebo	9	12,61			
Sürekli Öfke Alt Ölçeği Ön Test	Deney	7	15,57	0,451	2	0,798
	Kontrol	11	13,00			
	Plasebo	9	14,00			
Öfke Kontrolü Alt Ölçeği Ön Test	Deney	7	11,07	1,787	2	0,409
	Kontrol	11	13,91			
	Plasebo	9	16,39			

p>0,05

Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre saldırganlık ($\chi^2 = 0,423$; p>0,05), sürekli öfke ($\chi^2 = 0,451$; p>0,05) ve öfke kontrolü ($\chi^2 = 1,787$; p>0,05) ön test puan dağılımları gruplar arasında anlamlı bir fark göstermemektedir. SÖAP'a katılan deney grubu öğrencilerinin saldırganlık, sürekli öfke ve öfke kontrolü ön test-son test ve son test-izleme testi puan dağılımlarının karşılaştırılmasında ilişkili ölçümler için Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi kullanılmıştır. Deney grubu öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği ile Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri'nden aldıkları ön test-son test ve son test-izleme testi puanlarına ilişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Deney Grubu Öğrencilerinin Saldırganlık Ölçeği ile Öfke ve Öfke İfade Tarzı Ölçeği'nin Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri'nden Aldıkları Ön Test-Son Test ve Son Test-İzleme Testi Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

			n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Saldırganlık Ölçeği	Ön test- Son test	Negatif Sıra	4	4,75	19,0	-0,851	0,39
		Pozitif Sıra	3	3,00	9,00		
		Eşit	0	-	-		
	Son test- İzleme	Negatif Sıra	4	4,00	16,00	-1,153	0,249
		Pozitif Sıra	2	2,50	5,00		
		Eşit	1	-	-		
Sürekli Öfke	Ön test- Son test	Negatif Sıra	4	4,00	16,00	-1,153	0,249
		Pozitif Sıra	2	2,50	5,00		
		Eşit	1	-	-		
	Son test - İzleme	Negatif Sıra	3	2,50	7,50	0,000	1,00
		Pozitif Sıra	2	3,75	7,50		
		Eşit	2	-	-		
Öfke Kontrolü	Ön test- Son test	Negatif Sıra	1	1,00	1,00	-2,201	0,028*
		Pozitif Sıra	6	4,50	27,00		
		Eşit	0	-	-		
	Son test - İzleme	Negatif Sıra	3	3,17	9,50	-0,542	0,588
		Pozitif Sıra	2	2,75	5,50		
		Eşit	2	-	-		

p>0,05

Deney grubundaki öğrencilerin deney işlemi sonucunda saldırganlık ve sürekli öfke ölçeklerinden aldıkları puanlar, ön test puanlarından daha düşük olmakla birlikte; saldırganlık ön test ve son test puan dağılımları ($z = -0,851$; $p > 0,05$) ve sürekli öfke ön test ve son test puan dağılımları ($z = -1,153$; $p > 0,05$) arasında anlamlı farklılık bulunmamaktadır. Öğrencilerin öfke kontrolü ön test ve son test puan dağılımları arasında ise son test lehine anlamlı farklılık ($z = -2,201$; $p < 0,05$) bulunmaktadır. Deney grubundaki öğrencilerin aldıkları son test ve izleme testi puan dağılımları incelendiğinde, öğrencilerin saldırganlık ($z = -1,153$; $p > 0,05$) ve sürekli öfke ($z = -0,000$; $p > 0,05$) puanları arasında anlamlı farklılık yoktur. Deney işlemi sonucunda öğrencilerin saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı düzeyde bir azalma olmamış, bu durum izleme döneminde de devam etmiştir. Öğrencilerin öfke kontrolü son test-izleme testi puanları ($z = -0,542$; $p > 0,05$) arasında da fark bulunmamaktadır. Bu bulgu doğrultusunda deney işlemi sonucunda öfke kontrolü puanlarındaki artışın izleme döneminde de devam ettiği söylenebilir. Deney, kontrol ve plasebo gruplarındaki öğrencilerin saldırganlık, sürekli öfke ve öfke kontrolü son test ve izleme testi puanlarının karşılaştırılması için Kruskal-Wallis H testi yapılmıştır. Gruplardaki öğrenci sayıları, sıra ortalamaları ve Kruskal-Wallis H testi sonuçları Tablo 4’te verilmiştir.

Tablo 4. Deney, Kontrol ve Plasebo Gruplarının Saldırganlık Ölçeği, Sürekli Öfke ve Öfke Kontrolü Alt Ölçekleri Son Test ve İzleme Testi Grup Sayıları, Sıra Ortalamaları, Son Test ve İzleme Testi Puanlarına İlişkin Kruskal-Wallis H Testi Sonuçları

		Gruplar	n	Sıra Ortalamaları	χ^2	sd	p
Saldırganlık Ölçeği	Son Test	Deney	7	13,21	0,519	2	0,771
		Kontrol	11	15,32			
		Plasebo	9	13,00			
	İzleme Testi	Deney	7	10,29	2,366	2	0,306
		Kontrol	11	14,45			
		Plasebo	9	16,33			
Sürekli Öfke Ölçeği	Son Test	Deney	7	13,00	0,484	2	0,785
		Kontrol	11	15,27			
		Plasebo	9	13,22			
	İzleme Testi	Deney	7	13,79	0,458	2	0,795
		Kontrol	11	13,00			
		Plasebo	9	15,39			
Öfke Kontrolü Ölçeği	Son Test	Deney	7	16,64	1,059	2	0,589
		Kontrol	11	12,95			
		Plasebo	9	13,22			
	İzleme Testi	Deney	7	15,29	0,371	2	0,831
		Kontrol	11	13,00			
		Plasebo	9	14,22			

Kruskal-Wallis H Testi sonuçlarına göre Saldırganlık Ölçeği, Sürekli Öfke Alt Ölçeği ve Öfke Kontrolü Alt Ölçeği’nden alınan son test ve izleme testi puan dağılımları deney, kontrol ve plasebo gruplarına göre anlamlı düzeyde farklılaşmamaktadır.

4. TARTIŞMA VE SONUÇ

Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, SÖAP’a katılan deney grubu öğrencilerinin saldırganlık ön test, son test ve izleme testi puanlarında anlamlı düzeyde bir azalma gerçekleşmemiştir. Bu bulgu, programın etkiliği üzerine yapılan Bundy (2004), Sipsass-Herrmann (2000) ve Herrmann (1999) ’ın çalışma bulgularını desteklememektedir. İstatistikî olarak anlamlı bir farklılık olmamakla birlikte deney grubu öğrencilerinin ön, son ve izleme testi puanları incelendiğinde saldırganlık puanlarında devam eden bir düşüşün olduğu gözlenmektedir.

Saldırgan davranışlar, yaşam boyunca edinilen ve bireylerin problem çözme yöntemi olarak da işlev görebilen davranışlardır. Eğer birey, saldırgan davranışların sık görüldüğü, etkili bir problem

çözme yöntemi olarak kabul edildiği, desteklendiği bir çevrede yaşıyorsa, bu davranış örüntülerinden vazgeçmek, onun çevreyle baş etmede yetersiz kalmasına neden olabilir. Bu nedenle bu tür saldırganlığı ve öfkeyi azaltma programlarında, bu davranışların yerine konulabilecek daha etkili davranışlar ve becerilerin öğretilmesine önem verilmektedir. Bu davranışlardan vazgeçmede bireylerin yeni öğrendikleri becerileri etkili bir biçimde kullanmaları ve olumlu sonuçlara ulaşmalarının önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak bu şekilde öğrencilerin saldırgan davranışlar yerine, alternatif uzlaşmacı yolları benimsemeleri mümkün olabilir. Öğrenciler, bu davranışları denemelerinin, olumlu sonuçlar almalarının ve daha etkili bir biçimde kullanabilmelerinin; böylece eski davranışlarını değiştirmelerinin daha yavaş gerçekleştiği, zaman içerisinde öğrencilerin program kapsamında edindikleri becerileri daha etkili biçimde kullanabilecekleri düşünülmektedir. İzleme testi puanlarında devam eden azalma, zaman içerisinde saldırganlık puanlarında düşüş olacağı şeklinde yorumlanabilir.

Benzer şekilde sürekli öfke puanlarında da anlamlı düzeyde azalma olmamıştır ve bu bulgu Bundy (2004) ve Herrmann (1999)'ın bulgularını desteklemeyen, Tarazon (2003)'ün Sipsass-Herrmann (2000)'ün bulguları ile paralellik göstermektedir. Öfke ve öfkenin ifade edilmesi, yaşam boyunca öğrenilmiş, alışkanlık haline gelmiş bir tepkidir ve bu alışkanlıklar kolayca değişmemektedir (Deffenbacher, 2004). Bu nedenle tıpkı saldırgan davranışlarda olduğu gibi öfke düzeyinin azalmasında da öğrencilerin edindikleri becerileri etkili bir biçimde kullanabilmelerinin daha uzun bir süreyle gerektirdiği düşünülmektedir.

Öğrencilerin öfke kontrolü puanlarında ise anlamlı düzeyde bir artış gerçekleşmiştir ve bu bulgu daha önce yapılan çalışmaların bulgularını (Bundy, 2004; Herrmann, 1999; Sipsass-Herrmann, 2000; Tarazon, 2003) desteklemektedir. Bu tür müdahale programları ile öfkeyi, saldırganlığı yok etmek amaçlanmamaktadır. Program, öğrencilerin kendilerindeki ve çevrelerindeki şiddet ve saldırganlığın farkına varmalarına ve kullandıkları saldırgan davranışlar yerine daha uzlaşmacı davranışların öğretilmesini temel alan bir yaklaşımdır. Öğrencilere önemli olanın öfkelerini ifade etmemek değil, uygun ve her iki tarafa zarara vermeyecek şekilde ifade etmeleri olduğu vurgulanmaktadır. Elde edilen bu bulgu, saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı bir azalma olmamasına rağmen, öğrencilerin öfkelerini daha iyi kontrol edebildiklerini ve uygun biçimde ifade edebildiklerini göstermektedir. Bu bulgu, SÖAP'ın, öğrencilerin öfke kontrolü becerilerini artırma ve uzun dönemde etkisinin devam ettirme açısından etkili bir program olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Deney, kontrol ve plasebo gruplarının saldırganlık, sürekli öfke ve öfke kontrolü son test ve izleme testi puanları arasında ise anlamlı fark bulunmamıştır. Grupların ortalamaları incelendiğinde deney grubu öğrencilerinin saldırganlık, sürekli öfke puanları, diğer gruplara göre daha fazla düşüş göstermektedir. Öğrenciler, haftada iki saati kapsayan deney sürecinin dışında, sınıfta, okulda, ailede ve mahallede pek çok kısırtıcı durumla karşılaşabilmektedirler. Grupların saldırganlık puanlarında farklılığın olmaması, aynı çevreden gelen, benzer özelliklere sahip öğrencilerin yaşadıkları çevrenin davranış örüntülerini benimsemiş olmalarından ve bu davranış örüntülerinin değişimi için daha uzun bir süreye ihtiyaç duymalarından kaynaklanabilir. Öğrencilerin çevresel özelliklerinin ve program dışındaki yaşantılarının daha fazla etkiye sahip olduğu, okul ortamı dışından gelen ve sınırlı bir zaman dilimini paylaştığı, oturumlar dışında yaşadığı sıkıntıları, engelleri, uygulayabileceği çözüm yollarını konuşmadığı bir kişi tarafından uygulanan programın bu noktadaki eksikliklerinden dolayı daha az etkiye neden olduğu düşünülebilir.

Sonuç olarak çalışmada, deney grubundaki öğrencilerin saldırganlık ve öfke düzeylerinde anlamlı düzeyde düşüş olmadığı görülmüştür. Öğrencilerin öfke kontrolü puanları anlamlı düzeyde yükselmiş ve uzun dönemde bu etki devam etmiştir. Deney, kontrol ve plasebo gruplarının, saldırganlık, öfke ve öfke kontrolü düzeyleri arasında ise anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Çalışma sırasında güçlükler ve elde edilen bulgular doğrultusunda daha sonra yapılacak çalışmalara ve konuya ilişkin şu önerilerde bulunulabilir:

Çalışma, uygulamanın yapıldığı okulla daha önce bağlantısı olmayan bir uygulayıcı tarafından yürütülmüştür. Uygulayıcının okul personeli olmaması, uygun derslik ya da uygulama mekânı tahsis edememe gibi nedenlerden dolayı çeşitli zorluklarla karşılaşmıştır. Daha sonraki çalışmalarda, farklı özelliklere sahip; ancak okullardaki öğrenci ve personelle daha uzun süreli ilişki içinde olan uygulayıcılar (psikolojik danışmanlar, öğretmenler, yöneticiler, gönüllüler vb) tarafından yürütülen programların etkililiği araştırılabilir. Çalışma, ikili öğretim yapan bir okulda yürütülmüştür. Öğrenciler

saldırıcılık puanlarına göre seçildiği için bir kısmı okul saatinden önce, bir kısmı sonra, bir kısmı ise ders saatleri sırasında çalışmaya katılmışlardır. Bu durum zaman zaman öğrencilerin programa katılımlarında sorun yaşamalarına neden olmuştur. Uygulamanın büyük ölçüde ders saatleri dışında yapılması, katılımcılar ve uygulayıcı açısından daha yararlı olabilir. Çalışmada, etkililiğin değerlendirilmesi için kullanılan teknik öğrencilerin kendini ifade etmesi üzerine temellendirilmiştir ve bu tekniklere ilişkin tüm sakıncalar bu çalışma için de geçerlidir. Sonraki çalışmalarda öğretmen ve ebeveyn gözlemlerinden, katılımcıların ve akranlarının görüşlerinden de yararlanılabilir.

Çalışma, okul imkânlarının sınırlı olması, MEB'den sadece öğrencilerle çalışma için izin alınmış olması gibi sınırlılıklar nedeniyle sadece öğrencilerle yürütülen görece kısa süreli bir çalışmadır. Ancak bu tür davranış kazandırma programlarının ve müdahalelerin uzun dönemli başarısı öğretmen, yönetici ve ebeveynlerin işbirliğini gerektirmektedir. Sonraki çalışmalarda, ailelere ve eğitimcilere yönelik de müdahale programları hazırlanabilir ve tarafların tümüne yönelik kapsamlı bir çalışma içerisinde programın etkililiği araştırılabilir. Uygulama sırasında öğrenciler, kendilerini öfkeleniren durumlara örnek vermeleri istendiğinde sıklıkla öğretmenleriyle yaşadıkları sorunlardan söz etmişlerdir. Ergenlik döneminin başındaki bu öğrencilerle öğretmenlerinin daha iyi etkileşim içinde olmaları daha uzlaşmacı bireyler olmalarına katkı sağlayabilir. Öğretmenlerin öğrenciyle iletişim kurma, sınıftaki çatışmaları çözme, grup sürecine ilişkin becerilerinin geliştirilmesi, olumsuz davranışlarla baş etme, öğrenci motivasyonunu artırma gibi becerileri öğrenmeleri ve uygulamaları, öğrencilerin öfke ve saldırıcılık düzeylerinin azalmasına yardımcı olabilir. Bu amaçla çalışmayla paralel olarak öğretmenlere sınıf içinde öğrencilerin edindikleri bu becerilerini nasıl destekleyeceklerine ilişkin bilgi verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akgül, H. (2000). *Öfke denetimi eğitiminin ilköğretim II. kademe öğrencilerinin öfke denetimi becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Aydın, B. (2005). *Öfke ile başa çıkma grup çalışması*. B. Aydın (Ed.). *Ergenlikten yetişkinliğe grup çalışmaları* (1-29). Ankara: Nobel Yayınevi.
- Bilge, F. (1996). *Danışandan hız alan ve bilişsel davranışçı yaklaşımlara dayalı olarak yapılan grupla psikolojik danışmanın üniversite öğrencilerinin kızgınlık düzeyleri üzerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Bundy, A. (2004). *Efficacy of booster session maintenance in an anger prevention program and an optimistic resiliency program*. Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Arizona.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2003). *Youth Risk Behavioral Surveillance System (2003)*. Retrieved 30.03.2005 from <http://apps.nccd.cdc.gov/yrbss/>
- Center for Disease Control and Prevention. (2005). *YRBSS national youth risk behavior survey 1991-2005*. Retrieved 17.09.2006 from www.cdc.gov/healthyyouth/yrbss
- Centers for Disease Control and Prevention. (2007). *Youth risk behavior survey: United States 2007 percentage of students who were in a physical fight on school property one or more times during the 12 months before the survey*. Retrieved 30.03.2009 from <http://apps.nccd.cdc.gov/yrbss/QuestYearTable>
- Çabuk Kaya, N. (2006). *Şiddetin sosyal dinamikleri. Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu* (105-119). Ankara: EğitimSen Yayınları.
- Deffenbacher, J. L. (2004). Anger-management programs: Issues and suggestions. *Feature Article*, 36-40. Retrieved 27.04.2007 from www.behavioral.net.
- Demokrat Parti. (2006). *Ekonomik ve Mali Değerlendirme Raporları-Okullarda Şiddet Raporu*. 12.04.2008 tarihinde www.dp.org.tr/Ekonomik_ve_Mali_Değerlendirme_Raporları/Okullarda_Siddet.doc adresinden alınmıştır.
- Duran, Ö. (2004). *Öfke kontrol programının 15-18 yaş arası ergenler üzerindeki etkililiğinin araştırılması*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa.
- Dykeman, B. (2000). Cognitive- behavior treatment of expressed anger in adolescents with conduct disorders. *Education*, 121(2), 298-307.
- Eaton, D.K., Kann, L., Kinchen, S., Ross, J., Hawkins, J., Harris, W.A., et al. (2006). Youth risk behavior surveillance- United States 2005. *Surveillance Summaries*. Centers for Disease Control and Prevention, MMWR 55:1-108.
- Englander, K.E. (2003). *Understanding violence*. (2nd ed.). Manhaw: Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Fassino, S., Daga, G. A., Piero, A., Leombruni, P., & Rovera, G. G. (2001). Anger and personality in eating disorders. *Journal of Psychosomatic Research*, 51, 757- 764.
- Geçtan, E. (1997). *Psikodinamik psikiyatri ve normal dışı davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Gültekin, F. (2008). *Saldırıcılık ve öfke azaltma programının ilköğretim ikinci kademe öğrencilerinin saldırıcılık ve öfke düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Gültekin, F. ve Voltan-Acar, N. (2006). *Saldırıcılık ve öfke kontrolü (SCARE) programının Türk kültürüne uyarlanması: Pilot uygulama*. I. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Uygulamaları Kongresi. 21-23 Eylül 2006, Mersin.

- Herrmann, D. S. (1999). *The student created aggeression replacement education (SCARE) program: An experimental validation study*. Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Arizona.
- Herrmann, D. S., & McWhirter, J. J. (2001). *SCARE: Student created aggression replacement education, anger reduction for students*. Dubuque: Kendall/Hunt Publishing Company.
- Herrmann, D. S., & McWhirter, J. J. (2003). Anger and aggression management in young adolescents: An experimental validation of the SCARE program. *Education and Treatment of Children*, 26(3), 273-302.
- Hogo, M. A., ve Vaughan, G. M. (2006). *Sosyal psikoloji*. (Çev. İ.Yıldız ve A. Gelmez). Ankara: Ütopya Yayınları.
- Howells, K., & Day, A. (2003). Readiness for anger management: clinical and theoretical issue. *Clinical Psychology Review*, 23, 319-337.
- Keane, J. (1998). *Şiddetin uzun yüzyılı*. (Çev. B. Peker). Ankara: Dost Yayınevi.
- Kellner, M.H., & Bry, B.H. (1999). The effects of anger management groups in a day school for emotionally disturbed adolescents. *Adolescence*, 34(136), 645-651.
- Kısaç, İ. (1997). *Gazi Üniversitesi öğrencilerinin sürekli öfke ve öfke ifade tarzları düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Köknel, Ö. (1994). *Kaygıdan mutluluğa kişilik*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.
- Kuzgun, Y. (1998). *Grup rehberliği el kitabı*. Ankara: MEB Yayınları.
- Lawson, M. (2005). Theoretical foundation. K. Sexton-Radek (Ed.). *Violence in schools: Issues, consequence and expression* (3-34). Westport, Connecticut: Praeger.
- McCarty, R., Atkinson, M., Tomasino, D., Geolitz, J., & Mayrowitz, H. N. (1999). The impact of an emotional self-management skills course on psychosocial functioning and autonomic recovery to stress in middle school children. *Integrative Physiological and Behavioral Science*, 34(4), 24-31.
- McWhirter, B. T. (1999). Effect of anger management and goal setting group interventions on state-trait and self efficacy beliefs among high risk adolescents. *Current Psychology*, 18(2), 42-52.
- McWhirter, J.J., McWhirter, B.T., McWhirter, E. H., & McWhirter, R. J. (2004). *At-risk youth*. Belmont: Thomson Brooks Cole.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2006). *Eğitim ortamında şiddetin önlenmesi ve azaltılması strateji ve eylem planı (2006-2011+)*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Moore, K., Jones, N., & Broadbent, E. (2008). School violence in OECD countries. Retrieved 22.04. 2009 from http://learnwithoutfear.org/downloads/school_violence_in_OECD_countries_pdf.
- Navaro, L. (1999). *Bir cadı masalı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- O'Donnell, L., Stueve, A., Myint-U, A., Duran, R., Agronick, G., & Wilson-Simmons, R. (2006). Middle school aggression and subsequent intimate partner physical violence. *Journal of Youth Adolescence*, 35, 693-703.
- Özer, K. (1994). Sürekli öfke ve öfke ifade tarzı ölçekleri ön çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 26-35.
- Ruangkanchanasetr, S., Plitponkarnpim, A., Hetrakul, P., & Kongsakon, R. (2005). Youth risk behavior survey: Bangkok, Thailand. *Journal of Adolescent Health*, 36, 227-235.
- Savaşır, I., ve Şahin, N.H. (1997) *Bilişsel-davranışçı terapilerde değerlendirme: Sık kullanılan ölçekler*. Ankara: Psikologlar Derneği Yayınları.
- Sipsas-Herrmann, A. (2000). *The student created aggression replacement education program: A cross-generational application*. Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Arizona.
- Soen, D. (2002). School violence and its prevention in Israel. *International Education Journal*, 3(3), 188-205. Retrieved 22.04. 2009 from <http://iej.cjb.net>
- Sukhodolsky, D.G., Solomon, R.M., & Perine, J. (2000). Cognitive-behavioural, anger-control intervention for elementary school children: A treatment-outcome study. *Journal of Child and Adolescent Group Therapy*, 10(3), 159-171.
- Şahin, H. (2004). *Öfke denetimi eğitiminin çocuklarda gözlenen saldırgan davranışlar üzerindeki etkisi*, Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- Tarazon, A. (2003). *Effects of the student created aggression replacement education program with young adolescents*. Unpublished doctoral dissertation, Arizona State University, Arizona.
- Taylor, J. L., Novaco, R. W., Gillmer, B., & Thorne, I. (2002). Cognitive-behavioural treatment of anger intensity among offenders with intellectual disabilities. *Journal of Applied Research in Intellectual Disabilities*, 15, 151-165.
- TBMM Meclis Araştırma Komisyonu (2007). *Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/337,343,356,357) esas numaralı meclis araştırma komisyonu raporu*. 20.04.2008 tarihinde www.tbmm.gov.tr adresinden alınmıştır.
- United State Department of Health and Human Services (2005). *Youth violence: a report of the surgeon general*. Washington, DC: U.S. Government Printing Office; 2001. Retrieved 12.02.2006 from <http://www.surgeongeneral.gov/library/youthviolence/default.htm>
- Ural, A. ve Kılıç, İ. (2005). *Bilimsel araştırma süreci ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılmaz, N. (2004). *Öfke ile başa çıkma eğitiminin ve grupla psikolojik danışmanın ergenlerin öfke ile başa çıkabilmeleri üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Extended Abstract

Violence is a problem which affects social life in a serious way. Though human beings have been struggling to create civilized societies for ages, he has not been able to escape from the influences of violence and aggression yet. Aggressiveness among children and adolescents is considered to be quite important problem in many parts of the world. Aggressive behaviors, particularly at schools, have been increasing day by day in Turkey as it has in any other countries reaching to a threatening level against safe education environment and adolescents' physical and psychological health. The existence of violence around a person might provoke him to behave in a more violent way. Moreover, these aggressive behaviors that begin in childhood and continue afterwards may turn into crime behaviors then. That state reveals the necessity of taking precautions at once against these issues. For the control of anger and aggression, cognitive behavior approach based programs, in which anger management techniques are taught in particular, are effective. These kinds of programs might be helpful not only to reduce aggressive behaviors, but also to remove the other behavior problems derived from the deficiency of skills such as communication, conflict resolution, empathy, etc. This study is significant in terms of gaining adolescents functional skills and behaviors instead of anger and aggressive behaviors, protecting them from possible negative consequences, preventing individual and social matters that can be caused by anger and aggression. For that purpose, the efficiency of SÖAP in reducing aggression and anger levels of 6th, 7th and 8th grade students has been observed.

This sixteen-sessioned program which was used in this study and includes cognitive behavioral approach methods aimed at realizing and controlling cognitive components of anger and aggression is in SÖAP learning method. The program was applied with the purpose of helping adolescents to learn how to control their instincts and aggressive sensations, promoting them to decide the best reaction in provocative circumstances and enabling them to develop alternative behaviors as a replacement for violent behaviors.

Within the scope of adaptation studies, adjusting program into Turkish culture, a pilot scheme has been carried out in a primary school. By this application, the feasibility of the program has been examined and halting points have been corrected. In the study determining the efficiency of the program, SÖAP has been applied to the experimental group. To be able to control the "attention" effect which may arouse between experiment and control groups, a placebo group was formed as a second control group which was also applied a program consists of mostly vocational guidance activities, whereas no procedure was done for the control group. The points used to differentiate the participants have been evaluated as a pretest. At the end of the sessions, first post test was applied and five months after the pretest, a tracking test was applied.

In the study, Aggression Scale (Saldırıcılık Ölçeği), which is developed by Gültekin (2008), and Trait Anger and Anger Control Subscales of State-Trait Anger and Anger Expression Inventory, which was adapted to Turkish by Özer (1994), were used. So as to compare the pretest-posttest-follow up test scores of experimental group, The Wilcoxon Signed-Rank Test was used and to compare the pretest-posttest-fallow up test scores of the groups, The Kruskal-Wallis H Test was used.

According to the findings of the research, there is no significant decrease in experimental group students' aggression and anger scores. However, the students' anger control points have increased significantly and this impact continued in long term. There is no significant difference found between aggression, anger and anger management levels of experimental, control and placebo groups. We can attribute these results to the program to be short term one. It is possible for students to replace the newly-acquired skills and experiments with the old behavior patterns in consequence of getting positive results. It is thought that much time may be needed for this change especially in circumstances where aggressive behaviors are supported.

In line with these findings and difficulties during the research, for the following investigations, the suggestions related with the subject are; the efficiency of programs conducted by operators such as teachers, managers, psychological counselors, volunteers, etc. who have both different characteristics

and closer relationship with the students and staff at schools can be investigated. Performing the application mostly out of class may be more effective in terms of applicants and operators. In addition to evaluation techniques used in the research, the observations of teachers and parents or subject and peer views can also be used. In the next studies, intervention programs for families and educators can be prepared and the efficiency of the program for all sides can be studied in an extensive study. Teachers can be given information about how to support students' new skills in the classroom.